

آداب عیادت از بیمار

یکی از مسائلی که بیماران را بسیار می آزارد و سبب رنجش آنان می شود، ملاقات مکرر عیادت کنندگان است. آری، اسلام بر عیادت بیمار تأکید فراوان می کند و آن را جزئی از حقوق واجب مسلمانان می داند؛ اما بر این مهم نیز سفارش می کند که لازم نیست هر روز از آنها عیادت کنید؛ بلکه بین ایام عیادت، فاصله بباندازید و برای مثال، هر چهار روز یک بار به ملاقات بیمار بروید.

اهمیت و توجه فوق العاده اسلام به مسئله عیادت، باعث شده است تا دستورها و آدابی را برای این امر ذکر کند که به برخی از آنها اشاره می شود:

۱. پیمودن حداقل دو کیلومتر برای ملاقات بیمار

یکی از مواردی که در سیره رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به ثبت رسیده است، عیادت از برخی بیماران، حتی در دورترین نقطه شهر است. (۱) این عنایت ویژه، سبب شده است تا معصومان (علیهم السلام) بر مسافت یک میل (دو کیلومتر) برای دیدار بیماران تأکید کنند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) فرموده است: « يَا عَلِيُّ سِرِّ سَتَتَيْنِ بَرِّ وَالِدَيْكَ سِرِّ سَنَّةٍ صِلْ رَحِمَكَ سِرِّ مَيْلًا عُدَّ مَرِيضًا سِرِّ مَيْلَيْنِ شَيْعَ جَنَازَةٍ سِرِّ ثَلَاثَةَ أَمْيَالٍ أَجِبْ دَعْوَةَ سِرِّ أَرْبَعَةَ أَمْيَالٍ زُرْ أَحَا فِي اللَّهِ سِرِّ خَمْسَةَ أَمْيَالٍ أَجِبِ الْمَلْهُوفِ سِرِّ سِتَّةَ أَمْيَالٍ أَنْصُرِ الْمَظْلُومَ؛ (۲) ای علی! برای نیکی به والدین دو سال راه بیما و برای صلح رحم یک سال راه بیما و برای عیادت بیمار، یک میل و برای تشییع جنازه، دو میل و برای اجابت دعوت مؤمن، سه میل و برای زیارت برادر مؤمن، چهار میل و برای دستگیری گرفتار، پنج میل و برای یاری مظلوم شش میل راه پیمایی کن.»

جالب آنکه تعیین این مسافت در زمانی است که انسان از کمترین وسیله حمل و نقل برخوردار بوده است و بیشتر مردم، حتی مسیرهای طولانی را پیاده طی می کرده اند.

۲. عیادت کامل

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره کیفیت عیادت کامل می فرمود: « أَنْ مِنْ تَمَامِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ أَنْ يَدَعَ أَحَدَكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ أَوْ يَدِهِ فَيَسْأَلُهُ كَيْفَ هُوَ وَ تَحِيَّاتِكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْمُصَافَحَةِ؛ (۳) عیادت تام و کامل آن است که دست خود را بر پیشانی یا دست مریض بگذارد، و از حال امروز و دیروز او سؤال کند، و بهترین تحیت و درود بین شما آن است که دست بدهید.

۳. هدیه دادن به بیمار

یکی از رسوم بسیار شایسته، میان بسیاری از مردم، همراه داشتن هدیه برای عیادت مریض است. این تحفه برای کودکان بیمار، معمولاً اسباب بازی و برای بزرگ ترها شیرینی و یا چیزهایی است که باعث تقویت نیروی جسمی و یا روحی بیمار می شود. این عمل، همان دستور دین مبین اسلام است که بر بردن تحفه برای بیمار، تأکید می کند و آن را باعث آرامش خاطر بیمار می داند.

دستور به عیادت بیماران، و دعا بر بالین بیمار و به ویژه دستور به عیادت بیماران همسایه و یا فقرا و ... برای افزایش پیوند و محبت بین اهل اسلام است؛ از اینرو این دین آسمانی، یکی از آداب عیادت را ملاقات با بیمارانی می‌داند که در زمان بیماری عیادت‌کننده به دیدن او نیامده‌اند تا ضمن جلوگیری از قطع ارتباط، این عیادت، باعث تحکیم پیوندها شود

در روایت است که چند نفر از شیعیان به عیادت مریضی می‌رفتند. آنان این‌گونه نقل می‌کنند که بین راه به امام باقر(علیه السلام) برخوردیم. امام(علیه السلام) فرمود: «کجا می‌روید؟» گفتیم: «به عیادت فلان ...» فرمود: «بایستید.» ایستادیم، فرمود: «آیا سیب یا گلابی یا کمی عطر یا یک قطعه عود و ... برای هدیه برداشته‌اید؟» گفتیم: «نه چیزی از اینها همراه ما نیست.» فرمود: «مگر متوجه نیستید که تحفه، باعث آرامش خاطر و راحت روان مریض است.» (۴)

۴. دعا بر بالین بیمار

دعا برای سلامتی و عافیت بیمار از دیگر آداب عیادت است. سلمان می‌گوید که نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) به عیادت من آمد؛ در حالی که من در بستر بیماری بودم. آن حضرت ادر حقم دعا کرد و [فرمود: «ای سلمان! خداوند، رنج تو را برطرف و اجرت را زیاد کند و بدن و دینت را تا آخر عمر محفوظ نگه دارد.»] (۵)

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سفارش می‌کرد که بر بالین مریض، هفت مرتبه جمله «أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ» را بگویند تا در صورت فرا نرسیدن اجلس شفا یابد. (۶)

۵. امید دادن به بیمار

یکی از مسائلی که بیماری، به ویژه بیماریهای صعب‌العلاج را طولانی و معالجه را دشوارتر می‌کند، مأیوس شدن از سلامتی و ضعیف شدن روحیه است. اسلام، وظیفه عیادت‌کنندگان می‌داند تا روح امید را در بیمار زنده کنند و وی را به سلامتی امیدوار سازند. رسول خدا(صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ فَنَفْسُوا لَهُ فِي الْأَجْلِ فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَرُدُّ شَيْئًا وَهُوَ يُطِيبُ النَّفْسَ؛ (۷) هرگاه بر بالین بیمار رفتید، او را به [زندگی و] تأخیر مرگ امیدوار سازید که [گرچه این امید] سبب برگشت چیزی نمی‌شود؛ اما سبب دلخوشی بیمار می‌شود.»

در این حدیث شریف، خوشدل کردن بیمار و امید بخشیدن به او، به عنوان یک درمان مطرح شده است. دلیل آن این است: بیماری که از هجوم درد، افسرده‌حال و اندوهگین است، دچار ضعف روحی است و این ضعف روحی، بیماری او را قوت می‌بخشد و اگر روح او تقویت شود بیماری را از خود می‌راند. (۸)

یکی از رسوم بسیار شایسته، میان بسیاری از مردم، همراه داشتن هدیه برای عیادت مریض است. این تحفه برای کودکان بیمار، معمولا اسباب‌بازی و برای بزرگ‌ترها شیرینی و یا چیزهایی است که باعث تقویت نیروی جسمی و یا روحی بیمار می‌شود

۶. فاصله بین ایام عیادت

یکی از مسائلی که بیماران را بسیار می‌آزارد و سبب رنجش آنان می‌شود، ملاقات مکرر عیادت‌کنندگان است. آری، اسلام بر عیادت بیمار تأکید فراوان می‌کند و آن را جزئی از حقوق واجب مسلمانان می‌داند؛ اما بر این مهم نیز سفارش می‌کند که لازم نیست هر روز از آنها عیادت کنید؛ بلکه بین ایام عیادت، فاصله بیندازید و برای مثال، هر چهار روز یک بار به ملاقات بیمار بروید. رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) می‌فرمود: «أَغْبُوا فِي الْعِيَادَةِ وَارْبَعُوا إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَغْلُوبًا؛ (۹) عیادت را با فاصله و چهار روز در میان انجام دهید؛ مگر اینکه بیماری

غلبه پیدا کرده باشد (از سلامت بیمار مأیوس شده باشید).» همچنین در برخی روایات هر سه روز یک بار را برای عیادت مناسب دانسته‌اند. (۱۰)

۷. عیادت کوتاه

مسئله دیگری که بیماران را رنج می‌دهد، نشستن و صحبت کردن طولانی ملاقات‌کنندگان است؛ زیرا مهم‌ترین چیزی که بیمار به آن نیاز دارد، آرامش و سکوت است و بر هم زدن این آرامش که با نشستنهای طولانی به وجود می‌آید اگر سخت‌تر از تحمل درد و رنج نباشد، کم‌تر نخواهد بود. به همین علت، شارع مقدس از عیادتهای طولانی به شدت نهی فرموده است؛ چنان که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می‌فرمود: «أَفْضَلُ الْعِيَادَةِ أَجْرًا سُرْعَةُ الْقِيَامِ مِنَ عِنْدِ الْمَرِيضِ»

(۱۱) برترین عیادت از نظر اجر و پاداش، عیادتی است که [کوتاه باشد و عیادت‌کننده] سریع‌تر از نزد بیمار بلند شود.»

۸. عیادت پس از سه روز

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در آداب عیادت بیماران بر این نکته تصریح می‌فرماید که بیمار را قبل از سه روز، عیادت نکنید و در صورتی که بیماری بیش از آن به طول انجامید به ملاقات او بروید. (۱۲)

۹. نخوردن چیزی نزد بیمار

از دیگر آداب و دستورهای اسلامی، هنگام دیدار با بیماران، نخوردن چیزی، نزد آنان است. حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْ يَأْكُلَ الْعَائِدُ عِنْدَ الْعَلِيلِ فَيَحْبِطَ اللَّهُ أَجْرَ عِيَادَتِهِ»؛ (۱۳) رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از [چیزی] خوردن عیادت‌کننده نزد بیمار نهی می‌کند؛ زیرا خداوند پاداش عیادتش را از بین می‌برد.»

شاید بتوان علت این دستور را این‌گونه بیان کرد: اول آنکه خوردن چیزی در مقابل بیماری که قادر به خوردن آن چیز نیست، خلاف ادب است؛ چنانچه در دستورهای اسلامی از خوردن چیزی در مقابل روزه‌دار نهی شده است. دوم: پذیرایی از عیادت‌کنندگان علاوه بر آنکه زحماتی را برای خانواده بیمار به وجود می‌آورد، هزینه‌های مضاعفی را بر دوش بیمار و خانواده او می‌گذارد. چنین برنامه‌ای را درباره خانواده مصیبت‌دیده نیز مشاهده می‌کنیم. چنان که دین اسلام، دستور می‌دهد تا چند روز برای خانواده مصیبت‌زده غذا آماده و برای آنان فرستاده شود.

دعا برای سلامتی و عافیت بیمار از دیگر آداب عیادت است. سلمان می‌گوید که نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) به عیادت من آمد؛ در حالی که من در بستر بیماری بودم. آن حضرت [در حقم دعا کرد و] فرمود: [ای سلمان!] خداوند، رنج تو را بر طرف و اجرت را زیاد کند و بدن و دینت را تا آخر عمر محفوظ نگه دارد

امام صادق (علیه السلام) می‌فرمود: «زمانی که جعفر بن ابی طالب (علیه السلام) به شهادت رسید، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به فاطمه (سلام الله علیها) فرمود: «برای اسماء بنت عمیس غذا تهیه کن و تا سه روز با سایر بانوان، نزد او بمانید.» از آن زمان پخت غذا برای اهل مصیبت تا سه روز، سنت شد.» (۱۴)

۱۰. عیادت از کسی که به عیادت تو نیامده است

بررسی دستوره‌های اجتماعی اسلام، ما را به این مهم رهنمون می‌کند که اتحاد و اخوت بین اجتماع مسلمانان اصل اساسی در اوامر اسلام را تشکیل می‌دهد. دستور به عیادت بیماران، و دعا بر بالین بیمار و به‌ویژه دستور به عیادت بیماران همسایه و یا فقرا و ... برای افزایش پیوند و محبت بین اهل اسلام است؛ از اینرو این دین آسمانی، یکی از آداب عیادت را ملاقات با بیمارانی می‌داند که در زمان بیماری عیادت‌کننده به دیدن او نیامده‌اند تا ضمن جلوگیری از قطع ارتباط، این عیادت، باعث تحکیم پیوندها شود. به همین دلیل رسول خدا(صلی الله علیه و آله) دستور می‌دهد: «عُدْ مَنْ لَمْ يَعُدْكَ؛ (۱۵) عیادت کن از کسی که به عیادت تو نیامده است».

۱۱. بیمارانی که عیادت نمی‌شوند

الف. عیادت سه مریض: صاحب دمل، درد چشم و درد دندان.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «ثَلَاثَةٌ لَا يُعَادُونَ صَاحِبَ الرَّمَدِ وَصَاحِبَ الضَّرْسِ وَصَاحِبَ الدَّمَلِ؛ (۱۶) سه بیمار عیادت نمی‌شوند؛ بیماری که چشم درد دارد، و کسی که دندان درد دارد و کسی که دمل دارد».

ب. شارب خمر

امام صادق(علیه السلام) از قول رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: «شَارِبُ الخَمْرِ إِنْ مَرِضَ فَلَا تُعَوِّدُهُ وَ إِنْ مَاتَ فَلَا تُخْضِرُوهُ؛ (۱۷) اگر شارب خمر مریض شد به عیادت او نروید و اگر فوت کرد در تشییع جنازه‌اش حاضر نشوید».

پی نوشت ها:

(۱) عیون الأثر، أبو الفتح، دارالقلم، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۴ق، ج ۲، ص ۴۰۰ و بحار الأنوار، علامه مجلسی، مؤسسه الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ق، ج ۱۶، ص ۲۲۸.

(۲) من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۶۱.

(۳) مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۹۲.

(۴) الکافی، ج ۳، ص ۱۱۸.

(۵) امالی، شیخ طوسی، دارالثقافه، قم، ۱۴۱۴ق، ص ۶۳۲.

«(۶) از خداوند بزرگ، پروردگار عرش عظیم، مسئلت دارم که شفایت دهد»: الدعوات، ص ۲۲۳.

(۷) مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۱۵۴.

(۸) گنجینه معارف شیعه، محمد باقر کمره‌ای، چاپخانه فردوسی، تهران، چاپ اول، ج ۱، ص ۴۵۰.

(۹) امالی، شیخ طوسی، ص ۶۳۹.

(۱۰) کنز العمال، حسام الدین هندی، صفوه السقاء، الرساله، بیروت، ۱۴۰۵ق، ج ۹، ص ۱۰۳، ش ۲۵۱۸۷.

(۱۱) همان، ج ۹، ص ۹۷، ش ۲۵۱۵۳.

(١٢) همان، ص ٢١٠، ش ٢٥٧٠٠.

(١٣) دعائم الإسلام، تميمي مغربي، دار المعارف،

(٣٠ الكافي، ج ٣، ص ٢١٧). (١٤)

(١٥) كنز العمال، ج ٩، ص ٩٧، ش ٢٥١٥٠ و من لا يحضره الفقيه، ج ٣، ص ٣٠٠.

(١٦) الكافي، ج ٦، ص ٣٩٧.

(١٧) أمالي، شيخ طوسي، ص ١٨٢.

پایگاه وب سنیان